

Tsvetomira Danova

Cyrillo-Methodian Research Centre at the Bulgarian Academy of Sciences

Sofia, Bulgaria

cvetomira_danova@abv.bg

 0000-0002-6336-7710

<https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.2023.769>

Materials to the catalogue description of manuscripts excerpted for Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica. III. Triodion Panegyrikon from Hilandar Monastery N 390¹

Abstract: This article is the third part of a series designed as a precursor of the forthcoming catalogue Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica. The series presents hitherto undescribed, unknown, or little known codices, all of which need some additional clarification of the information related to them. The present article introduces the hitherto undescribed Codex N 390 from the collection of the Hilandar Monastery in Mount Athos. The aim is to provide a complete description of the content of the manuscript, and also to give the basic and most important information about every one of the works included. The detailed description of the manuscript is of great importance for the completion of the catalogue Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica, and it will bring to the scholarly attention many valuable, unknown, or little known, mostly translated, works, enhancing our understanding of the reception of Byzantine rhetoric in the South Slavonic Medieval milieu.

Keywords: Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica – Hilandar Monastery – Mount Athos – Byzantine literature (Byzantine Homiletics) – Cyrillic manuscripts – Triodion Panegyrikon – Codex N 390

¹ This text is a result of a survey conducted within the frame of the project “Digital reference book on Cyrillo-Methodian research heritage” of the Cyrillo-Methodian Research Centre at Bulgarian Academy of Sciences with the financial support of the BG05M2OP001-1.001-0001 project for the establishment and development of the Center of Excellence “Heritage BG”.

Introduction

The forthcoming catalogue *Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica* (BHomBS)² aims to collect, organise, and present the rhetoric works from the repertory of the South Slavonic Cyrillic manuscripts³, structured according to the cycle of moveable feasts of the liturgical calendar. The sources of BHomBS are the Panegyrika or, as the authors of the catalogue called them, the Triodion Panegyrika⁴, containing texts for the moveable feasts. Working on the preparation of BHomBS, we decided to publish a series, which would offer a more detailed presentation of some of the sources. The codices selected for the series were either considered to be of high importance for the history of the Triodion Panegyrika, or hitherto undescribed, unknown, or little known manuscripts. Others were chosen because they deserved some additional clarification and/or correction concerning their content, dating, or other information⁵.

The present article is the third one of the series and introduces the hitherto undescribed Codex N 390, Triodion Panegyrikon, from the collection of the Hilandar Monastery in Mount Athos (henceforth Hil. 390)⁶. A codicological description of Hil. 390 is included in the Catalogue of Dimitrije Bogdanović⁷. The manuscript contains I + 356 +1 folia and according to its watermarks it is dated to the third quarter of the 14th century. This dating has been accepted by all scholars. Hil. 390 is an old-redaction Lenten Triodion Panegyrikon⁸.

2 About the objectives, methodology, and terminology of the forthcoming catalogue *Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica*, see: К. Иванова, Ц. Данова, *Опит за систематизиране на риторичната традиция в южнославянските календарни сборници (Според съдържанието на балканските триодни панигирици)*, “Palaeobulgarica” 2019, Vol. 43, No. 2, pp. 23–46.

3 The term South Slavonic is applied not only to the Bulgarian and Serbian Cyrillic manuscripts, but also to codices written in Moldavia and Wallachia, containing the same South Slavonic works.

4 К. Иванова, Ц. Данова, *Опит за систематизиране на...*, pp. 26–27.

5 К. Иванова, *Материали към каталожното описание на ръкописи, ексцерпирани за Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica (BHomBS). I. Триоден панигирик от Хилендарския манастир No. 190*, “Palaeobulgarica” 2021, Vol. 45, No. 1, pp. 3–36; eadem, *Материали към каталожното описание на ръкописи, ексцерпирани за Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica (BHomBS). II. Уточнения към състава на два триодни панигирика (BAR152 и НБКМ1049)*, 2023 (in print).

6 Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара*. [Vol.] 1, Београд 1978, p. 153; P. Matejić, *Watermarks of the Hilandar Slavic Codices. A Descriptive Catalog*, Sofia 1981, p. 132; P. Matejić, H. Thomas, *Catalog. Manuscripts on Microform of the Hilandar Research Library (The Ohio State University)*. [Vol.] 1–2, Columbus, Ohio 1992, p. 504; A.A. Турилов, Љ.В. Мошкова, *Каталог словенских рукописа светогорских манастира*, друго, исправљено и допуњено издање, ур. А.-Е. Тахиаос, Београд 2016, p. 436; К. Иванова, Ц. Данова, op. cit., p. 41.

7 Bogdanović described it as: “the Chrysostom’s corpus for Lent of the monk Damian” (“*Zlatoust postni monaha Damjana*”), see: Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара...*, p. 153.

8 The term “an old redaction” means “Triodion Panegyrika of all types, the protographs of which (not their copies!) were written between the end of the 9th and the 13th century...”, see: К. Иванова, Ц. Данова, op. cit., p. 28.

It was written with Rashka orthography by the monk Damian⁹ in the Hilandar Monastery. It contains 49 homilies for the period from the Sunday of the Publican and the Pharisee to Holy Friday, mostly written by John Chrysostom or attributed to him. The manuscript has attracted some scholarly attention¹⁰ but has not been described and analysed in detail. The aim of this article is to provide a comprehensive description of the manuscript and to highlight its specific characteristics¹¹. This article does not focus on the palaeographic, codicological, orthographic, and linguistic characteristics of the manuscript.

In the description the Slavonic Cyrillic text is copied as close to the original as possible, depending on the flexibility of the digital font. The texts appearing in the margins of the manuscript are placed in brackets. All different variants of letters used by the copyist are preserved (н, і, і̄; о, ѡ, ѱ, Ѵ, Ѷ, and others), so are the letters in superscript, the abbreviations, and the letters under *titlo*, as well as the punctuation. However, the signs in superscript, accentuation, and the ligatures are not marked.

The numbering in the description of the contents of Hil. 390 is double. The consecutive numbering of the individual entries (1., 2., etc.) fully corresponds to the original marking as written by the scribe Damian everywhere at the beginning of the texts in the upper margin of the pages with слово $\bar{\alpha}$, and so on. Whenever after the number follows another one (eg. /1, /2, and so on) that means that there is more than one text for a given feast.

Every one of the translated Slavonic texts is accompanied by basic and most important information about its Greek original according to the catalogues: *Clavis Patrum Graecorum* (henceforth CPG)¹², *Bibliotheca Hagiographica*

9 The monk Damian from Hilandar monastery has been credited with writing many a manuscript, see: Л. Цернић, *О атрибуцији и средњовековних српских ћирилских рукописа*, [in:] *Текстологија средњовековних јужнословенских литература*, Београд 1981, pp. 338–339, 350–351; А.А. Турилов, М.С. Фомина, *Слово Иоанна Златоуста “О Святой Троици и о твари, и о суде Божьем”*, “Древняя Русь. Вопросы медиевистики” 2000, No. 1–2, p. 111. He also wrote the old-redaction Triodion Panegyrikon kept in the Austrian National Library – Cod. Slav. 24, see: G. Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische handschriften in Österreich*, Wien 1975, pp. 147–150; Л. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*. [Vol.] 2, Београд 1903, p. 411 (N 4230). Cod. Slav. 24 contains homilies for the period from Lazarus Saturday to Sunday of All Saints.

10 К. Иванова, *За календарните триодни сборници, писани в Хилендарския манастир*, “Palaeobulgarica” 2012, Vol. 36, No. 3, pp. 11–28; Я. Милтенов, *Златоструј: старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон. Текстологическо и извороведско изследване*, София 2013, pp. 167–186.

11 We would like to express our gratitude to the brethren of Hilandar Monastery on Mount Athos, as well as to our colleagues from the Hilandar Research Library, Columbus, Ohio, for the opportunity to work with this manuscript. For this research I have used a copy of a microfilm, given to K. Ivanova by the Hilandar Research Library.

12 M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum*, Turnhout 1974–2003. The Greek originals are defined as *dubia* and *spuria* only according to CPG.

Graeca (henceforth BHG)¹³, *Novum auctarium bibliothecae hagiographicae Graecae* (henceforth BHGn)¹⁴, *Repertorium pseudochrysostomicum* (henceforth Aldama)¹⁵. The editions of the Greek text that I have available are most often from *Patrologia Graeca* (henceforth PG)¹⁶. It is also noted if the works from Hil. 390 were included in the Catalogue of the repertory of the East Slavonic (mostly) miscellanies, structured according to the cycle of moveable feasts of the liturgical calendar (henceforth Čertorickaja 1994)¹⁷, as well as the Catalogue of Chrysostomian homilies in the South Slavonic and the Old Russian literature from the 11th to the 16th century (henceforth Granstrem et al. 1998)¹⁸. The editions of the original Slavonic works are provided. The appearance of Slavonic texts from Hil. 390 in other miscellanies – eg. *Zlatostruy* (*Chrysorrhoeas*)¹⁹, *Paraenesis*²⁰ – is pointed out. However, the appearance of works from Hil. 390 in other old-redaction Triodion Panegyrika, is not added, neither is the existence of other versions of the texts. Furthermore, textological analysis and the characteristics of the translations are not provided²¹. Observations of this type can be found only if they were already made elsewhere.

13 F. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, Bruxelles 1957, Subsidia hagiographica; 8a.

14 F. Halkin, *Novum auctarium bibliothecae hagiographicae Graecae*, Bruxelles 1984, Subsidia hagiographica; 65.

15 J. A. de Aldama, *Repertorium pseudochrysostomicum*, Paris 1965.

16 J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus* [...]. *Series graeca* [...]. 161 vols, Paris 1857–1866.

17 T. Čertorickaja, *Vorläufiger Katalog Kirchenslavischer Homilien des beweglichen Jahreszyklus. Aus Handschriften des 11.–16. Jahrhunderts vorwiegend ostslavischer Provenienz*, zusammengestellt von T.V. Čertorickaja, unter der Redaktion von H. Miklas = *Предварительный каталог церковнославянских гомилий подвижного календарного цикла по рукописям XI–XVI вв. преимущественно восточнославянского происхождения*, сост. Т.В. Черторицкой, под ред. Х. Микласа, Opladen 1994.

18 Е.Э. Гранстрем, О.В. Творогов, А. Валевичюс, *Иоанн Златоуст в древнерусской и южнославянской письменности XI–XVI веков: каталог гомилий*, Санкт-Петербург 1998.

19 *Zlatostruy* (*Chrysorrhoeas*) is the name of an Old Slavonic collection of Chrysostomian and pseudo-Chrysostomian homilies. Here the parallels with the *Zlatostruy* are provided using the study of Yavor Miltenov, see: Я. Милтенев, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...* When quoting the work of Y. Miltenov about the Triodion Panegyrika I apply the term used by the author *calendar homiletic miscellanies* (Я. Милтенев, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 185), but elsewhere I use Triodion Panegyrika.

20 *Paraenesis* is a collection of homilies attributed to Ephrem the Syrian, which was translated in Bulgaria at the end of the 9th–10th c. Edition: G. Bojkovsky, R. Aitzetmüller, *Paraenesis: Die altbulgarische Übersetzung von Werken Ephraims* Freiburg i. Br. 1984–1990, Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes; 20, 22, 24, 26, 28.

21 All these questions and problems require separate studies. Here I offer only preliminary observations, made in the course of the description of the texts in the manuscript.

Content of Codex Hil. 390

Sunday of the Publican and the Pharisee

1. ff. 1r–6r: Нже въ сѣбѣи ѿца нашего іωанна злѣустѣго, ἀρχιεπισκοπα κωνσταντινῆ γὰρ слово, ѡ мытарн· н фѣрнсен· нѣла· вѣ· прѣвъ постомь· еже ѿ лоуки сѣго еѿлана· блвн; ѿѿе.

Inc.: Ὑψικα δὲ βα βνндоста ... а смѣраиен се, възнесет' се· (Lk 18:10–14).
накоже бо брѣиѣ веблѣкъ сѣвѣкоуплѣиѣмь, ѿ начет'ка мрѣуьнѣ творнтѣ въздѣухь·

Des.: тако оубѡ всѣ да прннмемь зѣвниѣмь· н воѿщѣаѣ оулоуѿнмь блѣгаѣ· еже бѣдн всѣмь намь полѣѿнѣтн· блѣтнѣю н ѿлѣкко//любнѣиѣмь гѣ нашего іс хѣ· иѣмоу же слава н дѣрѣжава въ вѣкы вѣкѡмь амннѣ²².

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *In publicanum et pharisaeum*, Inc.: Ἐνθρωποι δύο ἀνέβησαν; CPG, N 4716(c); Aldama, N 202; Granstrem et al. 1998: 142, N 435. In South Slavonic Triodion Panegyrika this text is preserved in two translations, one of the old redaction, and the other of the new redaction²³.

Sunday of the Prodigal Son

2/1. ff. 6r–13r: [B]ъ нѣлю прѣвъ поьмь· сѣго іωанна злѣустѣго· ѡ блѣуднѣмь сѣоу· блвн· ѿѿе.

Inc.: Γρ̄но бо ѿлѣкколюбнѣ бѣннѣ, проповѣдатн дѣлѣнн иѣсмо· (!) того бо радн жнѣмь, н ходнмь н есмы· всѣеже паѿе вѣрѣме дѣлѣнн иѣсмо (!) се творнтн

Des.: вѣрѣѣбы прѣлежеть· коупѣль всѣхъ жнѣтъ· радѣ распростнѣриѣет се· н ѡѿѣ ѡдѣжда ѿ оѿѣѣ н сѣа н сѣго дѣха т'ѣетъ се· тѣкмо вы въ вѣрѣ свѣтнѣльннкы въжѣзѣте· н мѣлѣсть блѣговѣр'ноую, ѡбнѣнѣо прнложнтѣ· да ношнѣю иѣга боудѣтъ глѣсь, се жнѣнхъ гѣетъ· нзнѣѣте въ срѣтѣнннѣ иѣмоу· сѣ свѣтлымн свѣщамн срѣщнтѣ н лнкъствѣоуѣще· выпнѣще н глѣоуѣще· блѣвѣмь гѣѣдын въ нме гнѣ (Mt 23:39, Mc 11:9, Lk 13:35, Jn 12:13)· ѣко томоу поѣбаѣетъ всѣѣѣ слава· ѣтъ н поклѣнѣннѣ· въ все вѣкы вѣкѡмь амннѣ.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *In parabolam de filio prodigo*, Inc.: Ἄει μὲν, ἀδελφοί, τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν κηρύττειν ὀφείλομεν (δι' αὐτῆς γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν); CPG, N 4577; Aldama, N 8; ed. PG 59,

²² I used K. Ivanova's personal archive, consisting of a manuscript card catalogue, for my work on some of the marginal notes, the places where the microfilm was damaged, as well as on the pagination of the manuscript.

²³ К. Иванова, Ц. Данова, *За среднобългарския Триоден панигирик от сбирката на П. Н. Тиханов N 540*, [in:] *Шестнадцатые Загребинские чтения: сборник статей по итогам международной научной конференции (Санкт-Петербург, 6–7 октября 2021 года)*, сост. Ж.Л. Левшина, Санкт-Петербург 2022, pp. 215–216. For additional observations on the reception and the distribution of this Homily in the Slavonic literature, see: *ibidem*, p. 216, note 30.

col. 515–522; Čertorickaja 1994:75–76, N 02.7.02²⁴; Granstrem et al. 1998: 116, N 343. In South Slavonic Triodion Panegyrika this text is preserved in two translations, one of the old redaction, and the other of the new redaction²⁵. Apart from the Triodion Panegyrika, the Homily appears also in three of the versions of the *Zlatostruy*²⁶: N 35 in the Shorter collection, N 24 of the Third collection (from the Hilandar Monastery²⁷), and N 15 of the Fourth collection²⁸.

3/2. ff. 13r–24v: ВЪ ТОУЖЕ НѢЛЮ СЛОВО ІУАННА ЗЛАУСТАГО· Ѡ ВЛЪДНѢМЪ СНѢ· Н Ѡ ПОКАІАНН· Н Ѡ ДРѢВѢ РАЗУМНѢМЪ ДОБРА Н ЗЛА· Н Ѡ РАЗБОРННЦѢ· БЛВН Ѡ.

Inc.: Прѣвѣкѣ оубѡ брѣіе, веліе н бгѡлѣпно ꙗвліеніе спса нашего богатоу намъ трапезоу прѣстави въ н прѣпальноу ѡашоу бжніе прѣмоу дрѡстн· ѡрѣпавъ въ в'се людн· паѡе рек'ше в'соу въселіен'ноую // напон·

Des.: не ты ли іесн вѣка, прѣложнвын свѣтъ въ тмоу· н стрѣптнаѡа въ правостъ· прѣложнвын разборннка на блгѡвѣстннка· прѣдолѣн злобѣ блгѡстнню· оуґасн неправдоу, правостнню· н дажѣ сла//воу троіеому ѡлѣколюбнню· іеомоуже слава пѡбаіеть н ѡбсть въ вѣкы вѣкѡмъ амннь.

Severianus Gabalensis, *In filium prodigum*, Inc.: Πρώην ἡμῖν ἡ μεγάλη καὶ θεοπρεπὴς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφάνεια πλουσίαν τράπεζαν παραθεῖσα²⁹; CPG, N 4200; Aldama, N 446; ed. PG 59, col. 627–636; Granstrem et al. 1998: 170, N 571. In Hil. 390 this homily was attributed to John Chrysostom. In South Slavonic Triodion Panegyrika this text is preserved in two translations, one of the old redaction, and the other of the new redaction³⁰.

24 Here and elsewhere, in case that according to T. Čertoritskaya (Čertorickaja 1994) the work has more variants, I give the numbers of the texts closer to the given homily in Hil. 390 in terms of their beginning and the end.

25 К. Иванова, Ц. Данова, *За среднобългарския Триоден панигирик...*, pp. 216–217.

26 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 96–97, 145, 160.

27 According to: К. Иванова, *Неизвестна редакция на Златоструя в сръбски извод от XIII век.*, [in:] *Зборник историје књижевности. Одељење језика и књижевности. Стара српска књижевност*, Књ. 10, Београд 1976, pp. 89–107.

28 According to Y. Miltenov, Hil. 390, unlike other *calendar homiletic miscellanies* provides the same translation, which we have in the *Zlatostruy* and its version is even better than the one in the *Zlatostruy*, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 97, note 27; p. 172, note 15.

29 This Greek homily is present in two of the versions of *Zlatostruy*: N 49 of the Longer collection, and N 66 of the Shorter collection, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 46, 101. The relations between the two versions of the *Zlatostruy* and the text from Hil. 390 will be the subject of another study.

30 К. Иванова, Ц. Данова, *За среднобългарския Триоден панигирик...*, p. 217.

in Pseudo-Chrysostom's work, or the one in the Catalogue of Granstrem (Granstrem et al. 1998: 114–115, N 337). In South Slavonic Triodion Panegyrika this text is preserved in two translations, one of the old redaction, and the other of the new redaction³².

6/2. ff. 40r–46r: ВѢ ТОУЖЕ СОУТОУ· ІВАННА ЗЛАУСТАГО· СЛОВО· ІАКО НЕДОСТОИТЬ ОУМЪРШНХЪ ПЛАКАТИ· Н Ѡ ПОКАІАНИИ· БЛѢН ѠУЕ.

Inc.: ПРНО ДАЖНИ ІСМЫ БРАІЕ, СЪ НСПЫТАНИЕМЪ НСКАТИ ЖНВѢТНАГО ПОУТИ· Н ѠКОУДОУ НЫ ПРНБИ КАЗНЬ СЪМРЪТНАІА, ІЕЖЕ ПРНІЕМЛЕЕМЪ ПО ВСЕ ДНН Н УАСЫ· Н КАКО // НЕТАБНИИ БЫЕШЕ, ВЪ ТАБНИИ ПРЪМЪННОМЪ СЕ·

Des.: ТЪМЪЖЕ ТЫШНО БРАІЕ ПОДВІГНЪМЪ СЕ· УНЕСТЕЩЕ ДШЕ СВОІЕ, Н ТЪЛЕСА Ѡ ГРЪХЪ· ДА НА ВЪСКРСЕНН ХВЪ СВЪТАН ІАВНМЪ СЕ· СЛАВОУ Н УБЪСТНЮ ВЪНЪУДАІЕМЫН· СЛАВОУ СТЮЮ ТРОНЦОУ ПРОСЛАВІАЮЩЕ· ѠЦА Н СНА Н СТГО ДХА· Н ННА Н ПРНО Н ВЪ ВЪКЫ ВЪКѠМЪ, АМННЪ.

A corresponding Greek text has not been found hitherto.

Meatfare Sunday

7/1. ff. 46r–54v: В НѢ МЕСОПОУТНОУ· СТГО ІВАННА ЗЛАУСТАГО· Ѡ ВІТОРЪМЪ ПРНШЬСТВН ХВЪ· БЛѢН ѠУЕ.

Inc.: ПО ВЪЗНЕСЕНН ГНН ІЕЖЕ НА НБСА· Н ОУЧЕННКОМЪ ВЪЗНРАЮЩНМЪ НА НБО· Н СЕ ІАВН СЕ НМЪ АГГЛЪ ГНЪ ГЛЕ· МОУЖНІЕ ГАЛІЛЕНСЦН УТО СТОИТЕ ЗРЕЩЕ НА НБО· СЪ ПАКЫ ПРННДЕТЬ НМЪЖЕ ВЕБРАЗОМЪ ВНАБСТЕ ІЕГО НДОУЩА НА НБО·

Des.: ПОДРАЖАНМЪ Н ІѠВА· ІАЖЕ НЕ ПОЩЕДѢСТА СВОІЕГО БОГАТВА· НЪ НА ПРЪЛЕЖЕЩЕІЕ ВЪЗВРАТНМЪ СЕ· СЪ ІСЪ ВЪЗНЕСЫН СЕ Ѡ ВАСЪ НА НБО· ТАКОЖЕ ПРННДЕТЬ НМЪЖЕ ВЕБРАЗОМЪ ВНАБСТЕ ІЕГО НДОУЩА· Н ПОСТАВНТЬ ѠВЦЕ ѠДЕСНОУЮ СЕБЕ· А КОЗЛНЩЕ ѠШОУЮЮ· Н ВЪЗДА КОМОУЖО ПО ДЪЛОМЪ ІЕГО· ГРЪШННКОМЪ МЪСТО ѠСОУЖЕННЮ· А ПРАВЪЕННКОМЪ ВЪНЦЪ ПРАВДАЫ· ТОМОУ СЛАВА УБЪСТ Н ПОКЛАНІАНИЕ ВЪ ВЪКЫ АМННЪ.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *In secundum adventum Domini nostri Iesu Christi et de eleemosyna*³³, Inc.: Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τῶν μαθητῶν ἀτενίζόντων εἰς τὸν οὐρανὸν³⁴ (PG 61, col. 775); Granstrem et al. 1998: 99–100, N 289. The texts pointed out by Chertoritskaya (Čertorickaja 1994: 89, N 03.7.04; 501–502, N 52.0.03) differ from Hil. 390, especially in their endings. The

32 К. Иванова, Ц. Данова, *За среднобългарския Триоден панигирик...*, p. 218.

33 Y. Miltenov established the precise Greek original of the Slavonic translation, which is a compilation of two homilies of Eusebius of Alexandria – CPG, N 5529 (PG 61, 775–778) and CPG, N 5530 (PG 86, 424–461), one Pseudo-Chrysostomian homily – CPG, N 4705 (PG 64, 433–444), and one unidentified source, see: Я. Милтенев, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 103–104, note 41.

34 Eusebius of Alexandria (CPG, N 5529).

Homily is present in three of the versions of the *Zlatostruy*³⁵ – N 80 of the Shorter collection, N 13 of the Third (Hilandar) collection, and N 27 of the Fourth collection³⁶.

8/2. ff. 54v–61r: ВѢ ТОУЖЕ НѢЛЮ МЕСОПОУСТНОУ· Ѡ СКОРОМННОУЮЩИМЪ ЖИИ· Н Ѡ СТРАШНѢМЪ СОУДѢ· БЛВН Ѡ.

Inc.: Дроузи н брѣа, нже мысантъ въ црѣтво божнѣе вьннтн· то да не прнлпнтъ сен жнзнн зѣла· нь пауе да прѣповажѣаемъ на ѡноу жнзнн· на нюже ны ѣ н покрѣсмав'ше мннотн· небонъ ннѣа жнв'зцен зде· аще н множаше днн прѣбываемъ· таже н пауе нмѣннѣе полагаемъ·

Des.: не глн того· нь бѣ все прнѣмаетъ по нстннѣ кающѣе се· ѣко же разбонннка оноу прнѣ· н блондннцоу· н мытарѣа· тьуню да се не ѡблѣннмъ· да се не раслабнмъ· мѣеще се боу н рекоущѣ· ѡврѣзн намъ мѣть свою гн· ты бо ѣсн твор'ць нашъ· н тебѣ славоу възсналамо ѡцоу н сноу н стмоу дх'оу· н ннѣа н прно н въ вѣкы вѣквмъ амнн.

(Pseudo-) Ephraem Syrus, *Oratio in uanam uitam, et de paenitentia* / (Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *De salute animae*³⁷; CPG, N 4031/4622; Aldama, N 331; BHG, N 2103n; ed. PG 60, 735–738; Ćortorickaja 1994: 87, N 03.6.23, 04.5.09.; Granstrem et al. 1998: 53, N 127. In Hil. 390 the text is anonymous. The Homily is present in two of the versions of *Zlatostruy*³⁸: N 76 of the Longer collection, and N 64 of the Shorter collection.

9/3. ff. 61r–64v: ВѢ ТОУЖЕ НѢЛЮ· ТОГОЖЕ ИВАННА ЗАЛУСТАГО· ПОУЧЕННѢ· БЛГОСЛОВНѢ, ѠЩЕ.

Inc.: Се вѣдеще не просто себе нзбнраннмъ· нь попнтав'ше разоумѣнмъ· не без оума бо се ѣ писано· велнко бо ѣ зло еже кннгъ не разоумѣтн· ѡ ннх'же оуспѣхъ прнѣматн· ѡ тѣх'же невѣннѣемъ врѣдъ бываетъ· тако бо н былнѣа дроугонцн ѣство цѣлантъ немоцно·

Des.: то съ горестню срѣца ны дондетъ болѣзнъ та вел'мн· а самн себѣ хоулы твореще дѣломъ, не хоцѣм' се вьстегнотн· вьспренѣмъ оубѡ ѡ гльбокааго с'на

35 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 103, 143, 162.

36 Y. Miltenov remarked that the translation of *In secundum adventum Domini nostri Iesu Christi et de elemosyna* in Hil. 390 completely follows the tradition of the text from the *Zlatostruy* and other *calendar homiletic miscellanies*, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 174, note 20.

37 In the *Zlatostruy* there are two translations of this Greek homily: the first one is N 76 of the Longer collection, and N 64 of the Shorter collection, and the other one is – N 77 of the Longer collection, N 70 of the Shorter collection, and N 9 of the Third (Hilandar) collection, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 53, 100–101, 142, 173–174, note 19. These two translations are also present in Hil. 390 – N 8 and N 14.

38 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 53, 100. In his study Y. Miltenov noted that the beginning of the Homily is not found in any Greek text, while the Greek composition (CPG N 4031/4622) begins with the phrase: да понстннѣ въ поустошь..., see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 53.

20, N 27. In Hil. 390 the Homily is attributed to John Chrysostom. It is found in three of the versions of *Zlatostruy*⁴¹ – N 23 and N 46 of the Longer collection, N 36 and N 37 of the Shorter collection, N 1 of the Third (Hilandar) collection⁴².

Tuesday of the First Week of Lent

11. ff. 91r–95v: В' вторникъ ѿ· нѣ· пѣта· тогоже ивана златѹстаго, слово· ѡ постѣ· н ѡ мѣтннн· блвн ѡ.

Inc.: Добро ꙗко постѣ· добро н ѹтєннїє кннж'ное· добро же ꙗко ꙗгда н дѣяннїємъ ꙗже ѡ него послѣдоуєтѣ· аще ли ѹтєши тѣкмо а не творншн· бѣваєт' ти ѹтєннїє, ѡброуѹєннїє мѡуки· пншетѣ бо· не послѡушатєлїє закона, правєднн ѡ гл'· нъ творцн законѡу ѡправдєт се·

Des.: Вншн ли се занїє не нмѣахоу мѣтннїє, н трѡдомъ дѣвствѣ не ѡуѹнше ннєсоже· нъ внѣ ѹрѣтога всташє· разѡумѣвшє оубо прнт'ѹє мѣтннїє брѣїє наѹнємъ· да ѹрѣтогъ ѹлоуѹнмъ· н црѣтѣ нѣнаго спѣбнм' се· ѡ х'ѣ ꙗсѣ гн нашємъ· съ ннм'же ѡцѡу слава, коупно н съ стѣмъ дѣхомъ· н ннѣ н прно н в' вѣкы вѣкѡм'.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *Homilia de ieiunio et elemosyna*, Inc.: Καλή ἡ νηστεία, καλή καὶ ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις; CPG, N 4502; Aldama, N 217; ed. PG 48, 1059–1062; Čertorickaja 1994: 187, N 07.7.14; Granstrom et al. 1998: 51, N 121. The Homily is found in three of the versions of *Zlatostruy*⁴³ – N 69 of the Shorter collection, N 8 of the Third (Hilandar) collection, and N 3 of the Fourth collection.

Wednesday of the First Week of Lent

12. ff. 95v–103v: Въ срѣдѣ, ѿ· нѣ· пѣта· тогоже иванна златѹстаго, слово· ѡ мѣнтвѣ· блвн ѡѹє.

Inc.: Всн оубо вѣдєтѣ ꙗко наѹєтѣкѣ всакого добра мѣнтѣ ꙗко· н спсєннїю жнзнн вѣѹннїє нсходѣтѣнцѣ· потрѣба же мн ꙗко // ꙗєнко мѡцно глѣтн ѡ нїєн· да ѡбѣкшнхъ жн въ мѣнтѣхъ, н прнлєжєщєн въ дѣло бжннє прно, бѣстрѣнше слово сѣтворнтѣ· жнвшєн же славѣ, н ѡ мѣнтѣ нєрадєщє дѣшоу поустѡу встѣвл'ше·

Des.: такоже н мѣнтѣ въ дѣшоу вѣходєщн· в'сако добро дѣло съ нїєю вѣходнтѣ· ꙗже бо ꙗко хрѣмннѣ ѡснованнїє· такоже ꙗко н дѣшн мѣнтѣ· тѣм'же трѣбѣ ꙗко, // ꙗкоже

41 Я. Милтєнов, *Златоструї: старобѣлгарскн хомїлєтнчєн свѡд...*, pp. 41, 44, 97, 141. In the Longer and Shorter collections of *Zlatostruy* the homily is divided in two parts, see: ibidem, pp. 41–42, note 72; p. 44, note 77, while in the Third (Hilandar) collection it corresponds to N 23 of the Longer and N 36 of the Shorter collection, see: ibidem, p. 141).

42 The study of A. Dimitrova placed *Sermo de paenitentia et continentia et virginitate* from Hil. 390 in the same textual version with the Third (Hilandar) collection of the *Zlatostruy*, see: A. Dimitrova, *Old Church Slavonic Translations of the Homily...*, pp. 11–19.

43 Я. Милтєнов, *Златоструї: старобѣлгарскн хомїлєтнчєн свѡд...*, pp. 101, 142, 157.

ПОΔΛΟΓΟΥ Η ΚΟΡΨΗ ВЪ ΔΨΗ ΟΥΤΒΡΕΨΗ СЕ, НАΖΔΑΤΗ ΤΥΨНО ЦΨЛОΜΟΥΔΡΗΕ· ΚΡΩΨΤΨ·
 СМΨРΕНОУ ΜΟΥΔΡΟΨΤΨ· ВЪΨΡΕΨΑΝΗΕ· ΠΡΑΒΔΟΥ· ΠΟΠΕΥΕΝΗΕ ΙΕЖЕ W ΜΑΛΟΜΟΨΕХЪ· Η ΨΗΟΥΔΨ
 ΡΕΨΗ ВΨСЕ ΖΑΚΟΝУ ХΨЫ· ΤΟΙΕ СΨΤΟΙΕΤΨ СЕ· ΙΑΚΟ ΤΟΜΟΥ ΠΩΒΑΙΕΤΨ ВСАΚΑ СΛΑΒΑ· ΥΨΨΤΨ Η
 ΠΟΚΛΑΝΗΑΝΗΕ· ΨΨΟΥ Η СΨΟΥ Η СΨΤΜΟΥ ΔΨХΟΥ· Η ΗΨΗΑ Η ΠΨНО Η ВΨ ВΨΚУ ВΨКΨ ΑΜΗΝΨ.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *De precatione oratio II*, Inc.: "Οτι μὲν παντὸς ἀγαθοῦ κεφάλαιόν ἐστὶν ἡ προσευχή, καὶ σωτηρίας καὶ ζωῆς αἰωνίου πρόξενος; CPG, N 4516; Aldama, N 348; PG 50, 779–786; Granstrom et al. 1998: 41, N 87. The Homily exists in two of the versions of the *Zlatostruy*⁴⁴ – N 73 of the Longer collection, and N 21 of the Appendix to the Shorter collection⁴⁵.

In the bottom margin of f. 103v we read: (сiе слово стѣцаѡ дѣдъ н баба)⁴⁶.

Friday of the First Week of Lent

13. ff. 103v–113r: В ПЕ· А· НЕ· ПОТА· СГГО АΠΛΑ ΠΑΒΛΑ СΛΩ· W ВЪΨΡΕΨΑΝΗ·
 Η W ΠΗΤΨΚΨΗΧΨ СЕ· Η W ΜΨΖΔΗΝЦΨХЪ ∴ БΛВН ΨΨЕ.

Inc.: Βρατε, мнози хотеть еже многаши глахъ· нна же н плаче глаю, врагы
 крта хва· нмже коньнна погыбѣль· н нмже бѣ урѣво н слава съ сторуdomъ нхъ·
 мыслешнхъ земляна· наше бо жнне на нбсехъ ие· ѡноудоуже н спснтелна жемь га
 нашего іс ха· еже прѣвбразитъ тѣло смѣренна нашего· (Phil 3:18–20) ннѣтоже
 тако безънн'но, нн кромѣ хртннанства еже покоиа н лѣготы нскати· н прнлпѣтн
 семь жнн· еже ие кромѣ заповѣдн бжнне // н вольства· влѣд твои распеть ие

Des.: н прнложн къ ннмь нмѣнне сего жнн· н оузрншн како ти хочеть
 ѡмрѣзностн· н прнгноуштъ ти се злын тѣ наоукъ· нъ възнцн бесконьннаго
 богатства· да тоие вѣды гонезнешн· н дондешн грѣдоуцааго добра· блгодѣтню
 га нашего іс ха· иеиоуже пѣбаиетъ всакаа ѡбѣтъ н поклананне· съ безнаучнымь
 ие҃сѡ ѡцѣмь· н съ прѣстымь блгымь н жнвнтворецнмь ие҃сѡ дѣхомь· н нна н прно
 н въ вѣкы вѣкѡмь, амннѣ.

The text of the Homily, attributed to Apostle Paul, is a compilation of two Homilies of John Chrysostom⁴⁷: a) Iohannes Chrysostomus, *In epistulam ad Philippenses homilia XIII*, Inc.: Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὐς πολλακίς ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω ... (Phil 3:18–20) Οὐδὲν οὕτως ἀνάρμοστον καὶ ἀλλότριον Χριστιανοῦ, ὡς ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν ζητεῖν; CPG, N 4432; PG 62, 275–282 (275–278); b) Iohannes Chrysostomus, *In epistulam ad Romanos*

44 Ibidem, pp. 52, 112.

45 See also: А. Димитрова, *Сборникът “Златоструй” и Изборникът от 1076 г.: De precatione oratio II от Йоан Златоуст в две старобългарски версии*, “Slavia” 2013, Vol. 82, No. 4, pp. 408–422.

46 See also: Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара...*, p. 153.

47 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 113.

162, N 524. The Homily is present in three of the versions of *Zlatostruy*⁵³: N 77 of the Longer collection, N 70 of the Shorter collection, and N 9 of the Third (Hilandar) collection. As part of the *calendar homiletic miscellanies* Y. Miltenov described the version of the Homily from Hil. 390 as an “independent redaction with many different textual variants”⁵⁴.

Second Sunday of Lent

15/1. ff. 119r–126r: Нѣ· ѿ поста· ст҃го іωанна злато҃го (!)· слово, ѡ покаіаннѣ· бѣвнѣ ѿ҃че.

Inc.: Внѣѣсте лн въ ономѣ нѣлю бореннѣ н побѣдоу· бореннѣ днѣволе · побѣдоу же хѣоу· внѣѣсте лн како покаіаннѣ хвалнмо бываше· н днѣволе ѡзвы не стрѣпѣ· что се боиши ѿ днѣволе, покаіаннѣ хвалнмоу· что се плачешн· что се страшиши рѣ· въ правдоу плачу се н скрѣблю н тоужоу·

Des.: нн поучннѣ прѣплававъ· нн много поутъ ходоу· нн дрогоу· се // молнвъ· нь исповѣдавъ, н истннѣ вѣщавъ правднвъ бы· зде оубо слово прѣпоконвше· н словеса ѡже ѡ смѣренѣ н моудростн въ нно врѣме пощедѣвшѣ· славоу вѣслнмъ ѡцоу н сѣоу н стѣомѣ дѣоу· н ннѣ н рѣно н в' вѣкы вѣкѡмъ амннѣ.

Iohannes Chrysostomus, *Homilia II de paenitentia*, Inc. Εἶδετε τῆ προτέρᾳ κυριακῆ πόλεμον καὶ νίκην, πόλεμον μὲν τοῦ διαβόλου, νίκην δὲ τοῦ Χριστοῦ; CPG, N 4333.2; ed. PG 49, 283–292; Čertorickaja 1994, 06.7.08; Granstrom et al. 1998: 32–33, N 62. The Homily exists in two of the versions of *Zlatostruy*⁵⁵ – N 48 of the Shorter collection, and N 18 of the Fourth collection⁵⁶.

16/2. ff. 126r–130r: Въ тоужѣ нѣлю· то҃же іωанна златѣста҃го· ѡ дѣдѣ ѡрнѣ· н ѡ паваѣ апѣѣ· н ѡ покаіаннѣ· ѡко не дѣнтѣ ѡуаіатн се своіѣоу сѣсеннѣ· бѣвнѣ, ѿ҃че.

Inc.: Ннѣ слышастѣ вѣдѣ, пѣмопнсѣа дѣдѣа вѣпнѣца н глѣѣца· по велнцѣн мѣднѣ твоіѣн· н по многымъ щѣдрѡтамъ твоимъ ѡцѣстн безаконнѣ моіѣ· (Ps 50:3) н пакы· срѣѣ ѡнѣсто сѣзнѣн въ мнѣ бѣ· н дѣхъ правѣ ѡбнѣн въ ѡутрѣбѣ моіѣн· (Ps 50:12) дѣдѣа вѣпнѣтъ· то поучѣоу рѣѣ глѣшн се· помѣоуи ме бѣ по велнцѣн мѣднѣ твоіѣн· (Ps 50:3) ндеже мѣтѣ рѣ не соуднтѣ· ндеже мѣтѣ, не нѣтезѣют' се грѣшн· ѣдннѣ се помѣѡватн се прошоу· нзбавн ме ѡ нѣдоу҃га· поучѣоу вѣпнѣтъ дѣдѣа, срѣѣ ѡнѣсто сѣзнѣн въ мнѣ бѣ· (Ps 50:12) створнвнѣн толнѣа нсправлѣннѣа· толнѣа ѡдолѣннѣа·

53 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 53, 101, 142.

54 Ibidem, pp. 173–174, note 19.

55 Ibidem, pp. 98–99; 160.

56 For further observations on the text of the Homily in *Zlatostruy*, and in the Triodion Panegyrika, including the copy in Hil. 390, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 174, note 21.

Des.: н павъль ѡзношевьць, н богатѣн црѣ глѣше. нъ помлѡванъ быхъ, ѡко хѣ не вѣды гоняхъ. тѣмъ же н мы не можѣмъ ѡуагати се своѣго спсѣннѣ. паметь нмоуше сьгрѣшшнхъ прѣвѣе. н спѣльшнхъ се црѣтнѣа нѣснаго. блгѡдѣтнѡ глѣ нашего іс хѣ. іемоу же слава съ ѡцѣмъ н съ прѣстѣымъ блгѣымъ н жнвѡтворѣцнмъ дѣхомъ. н ннѣа н прѣно.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *In psalmum 1 (In Davidem regem et Paulum apostolum, de paenitentia: et in varia dicta psalmistae, quae ad Christi finem pertinent, et quod non debemus desperare de salute nostra)*, Inc.: Ἀρτίως ἠκούσατε τοῦ ὑμνογράφου Δαυὶδ βοῶντος· Ἐλέησόν με, ὁ Θεός; CPG, N 4541; Aldama, N 42; BHGn, N 2102w; ed. PG 55, 527–532; Granstrom et al. 1998: 92, N 266. The Homily is present in three of the versions of the *Zlatostruy*⁵⁷ – N 34 of the Shorter collection, N 44 of the Third (Hilandar) collection, N 14 of the Fourth collection.

Third Sunday of Lent

17/1. ff. 130r–140v: Вѣ нѣлю. г. поста. стго іѡанна злѡуѣстаго. слово. ѡ моукахъ. блвн, ѡ.

Inc.: Потыцнмъ се възлюбленнѣ оубѣжати вѣуныне моуки. не створи бо бѣ мѡзкъ // да ны вѣврѣжетъ вѣ не. нъ да вѣпадѣше нзвѣдетъ. таковаго бо нмамы бѣ ѡлѣколюбца н млѡстнѣа. свѣтелествоуетъ бо дѣдѣ глѣе. бѣ соудѣн прѣвднѣвъ, крѣпкъ н длготрѣпѣанѣвъ. н не наносе гнѣва по все днѣ. аще не вѣратнѣ се, ороужнѣ своѣ ѡцѣстнѣтъ.

Des.: поуто оубо не волнмъ зде скрѣбнн быти, таможе прѣно поунавати. н прнчестннцн боудемъ нензрѣеннхъ тѣхъ блгѣ. нхѣ же боудн всѣмъ намъ полоуѣнѣ // блгѣтнѡ н ѡлѣколюбнѣемъ глѣ нашего іс хѣ. іемоу же слава коупно съ ѡцѣмъ, н съ прѣстѣымъ блгѣнмъ н жнвѡтворѣцнмъ дѣхомъ. н ннѣа н прѣно н в' вѣкы вѣкѡмъ, амннѣ.

Homily of John Chrysostom on the passion. The Greek text is a compilation from many sources⁵⁸; Ćertorickaja 1994: 134, N 05.4.03., Granstrom et al. 1998: 110, N 319. The Homily is present in three of the versions of the *Zlatostruy*, and in the Appendix to the Shorter collection⁵⁹ – N 81 of the Longer collection, N 47 of the Shorter collection, N 4 of the Appendix to the Shorter collection, and N 17 of the Third (Hilandar) collection⁶⁰.

57 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 96, 148, 160.

58 The Byzantine sources of this compilation were established by Y. Miltenov, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 56, note 96. See also: Я. Милтенов, *Пъзел с единадесет елемента. Източници, текстология и значение на старобългарската компилация Слово о мѡкахъ, приписвана на Йоан Златоуст*, “Palaeoslavica” 2012, Vol. 20, No. 1, pp. 291–303.

59 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 55–56, 98, 108, 144.

60 In his study Y. Miltenov noted that the text of the *Homily of John Chrysostom on the passion* in the *calendar homiletic miscellanies*, Hil. 390 including, is the closest to the version of the

18/2. ff. 140v–149v: ВЪ ТОУЖЕ НѢЛЮ· ТОГОЖЕ ІВАННА ЗАЛѢСТАГО· Ѡ ПРѢЦѢ ІВНѢ· Н Ѡ ДАНІИЛѢ· Н Ѡ ТРЕХЪ ОТРОЦѢХЪ· Н Ѡ ПОКАІАНН· Н Ѡ ПОСТѢ· БЛВН, ѠУѢ.

Inc.: Весель іе намъ днѣ съборъ съ· н веселіе ѡбѣунаго трѣѣтва· каѡ же оубо вна іе· вѣмъ оубо азъ исправиеніе соуше постно· не настоѣщаго поста, нѣ ѡаѣмаго· тѣ бо васъ въ ѡѣѣ домѣ събралъ іе· тѣ оуныющнхъ прѣвѣіе сеѡо, днѣ къ мѣтрнма роукама възвратн· аще оубо ѡаѣннѣмъ тѣуно толнко тѣщаннѣ вѣнесе въ ны іавн в'се·

Des.: створнвы же рѣ н наоуѣнвѣ, тѣ велнкъ наѣрет се въ цѣртвн бѣжнн· іакоже съ велнкъ іе въ цѣртвнн· боуѡн же н намъ възмоушн мѣнтвамн іеѡо· н всѣхъ стѣхъ· спѡѣнтн се цѣртвню нѣсномоу· блѣтню н ѡлѣволюбнѣмъ гѣѡ нашего іс хѣ· с' ннмже ѡцѡу слава· ѡѣсть н дрѣѡаѡа· коуѡно съ прѣѣстѣмъ дѣѡомъ· н нѣна н прѣно н въ вѣкы вѣкѡмъ амннѣ.

Iohannes Chrysostomus, *Homilia V de paenitentia*, Inc.: Φαίδρα σήμερον ἡμῖν ἢ πανήγυρις, καὶ λαμπρότερος τοῦ συνήθους ὁ σύλλογος; CPG, N 4333.5; Aldama, N 526; BHG, N 941c; ed. PG 49, 305–314; Granstrom et al. 1998: 30–31, N 57. The Homily is present in three of the versions of *Zlatostruy*⁶¹ – N 33 of the Shorter collection, N 42 of the Third (Hilandar) collection, and N 13 of the Fourth collection⁶².

Thursday of the Third Week of Lent

19. ff. 149v–162v: ВЪ ѢѢ ПО СРѢ КРѢТІН ННЛА ФНЛОСОФ· Ѡ ѠСМН ПОМЫШЛІЕНІН· БЛВН ѠУѢ.

Inc.: Наѡѣтъкъ іе плѡносною цѡѡѣтъ· наѡѣтъкъ же всакомоу доѡроу възѣрѡаннѣ дѡѡанню· дрѣѡен ѡрѣѡо, оуѡмалнтѣ стрѣтн.⁶³

f. 151v: Ѡ ЛЮБОДѡѡАНН ✦ (Περὶ πορνείας)

Цѡломоуѡрнѣ раѡіаетъ възѣрѡаннѣ· (Σωφροσύνην τίκτει ἐγκράτεια...)

f. 153v: Ѡ СРЕВРОЛЮБН ✦ (Περὶ φιλαργυρίας)

Сревролюбнѣ корѣнъ іе всѣмъ злымъ· (Φιλαργυρία πάντων ἐστὶ ρίζα τῶν κακῶν...)

f. 155r: Ѡ ГНѢВЫ ✦ (Περὶ ὀργῆς)

Гнѣвѣ стрѣтъ іе ненстоѡа· (Ὁργὴ πάθος ἐστὶ μανιώδης...)

f. 156r: Ѡ ПЕЧАЛН СЛѢ, Ѣ ✦ (Περὶ λύπης)

Appendix to the Shorter collection of *Zlatostruy*, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 175, note 22.

61 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 96, 148, 160.

62 In his study Y. Miltenov noted that the version of *Homilia V de paenitentia* in the *calendar homiletic miscellanies* preserved the same translation as the one in the *Zlatostruy* but is closer to the archetype, while the text in Hil. 390 has its own unique characteristics, see: Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, p. 96, note 25; p. 176, note 25.

63 Περὶ ἡστριμαργίας (PG 79, col. 1145) is missing in Hil. 390.

и прииди прѣдъ бѣ на соуднище его. цѣломоудрїна и правды и истинны соуще. и слово въздати ѿ всего жїна своего.

Des.: ѿ члвкъ подвижнмыѣ ѿ сотоны себѣ же іедннѣмъ тькмо вънеманнмъ, и бѣн. тѣмъ ѿдавшѣ тѣло се хотещнмъ быти, многыхъ бо рднѣ достононо іе. горѣ же срїце възноснмъ, свое слззы проливающе. вмывающе дшю. исповѣдающе се прѣ бѣмъ. да спсѣмъ се и помлванн бодемъ. и пожнемъ веселеще се. насыщающе се и радѹюще се, // въ бесконьныѣ вѣкы амннѣ.

A Greek text of this Homily has not been identified hitherto.

23/2. ff. 181r–183v: Въ тоужѣ нѣлю. тогожѣ іуана злѹстаго. ѿ выпльщеннѣмъ смотренн гѣ нашего іс хѣ.

Inc.: Се же бо в тронци по вмѣщенню іажѣ паѹе и вьуннхѡмъ іако навикше, и наказаннн. истинно нзбавльше. ннкакоже до конца нзрещн възмогше. за вдрѣжщїи оужѣ вблѣк тлѣннаго тѣла. іе бо се прїноіе вндѣннѣ несѣблажнаіемо іеже въ насъ, и въ немъже іесмы поніеже сьгрѣшаіен и ѿ блѣголенїи н стѣіе тронце.

Des.: и по сїедннїенїи іедннѣ бѣ. и въ истинноу іе ѿ бжтва и члвчства. что сѣ оубв блгѣ разоумѣ іе правыхъ заповѣден. сьмыслнвшѣ прѣжѣ оуготовльше се самн. прѣводнмн же заповѣдн гннмн. тѣ же самъ гѣ оуправнтѣ шьствннѣ нашѣ, на поуѣ мнрнѣн. сѣ славою и чьстню ѿца и снѣ и стѣго дха и ннѣнѣ и прїно и въ вѣкы вѣ (!).

A Greek text of this Homily has not been identified hitherto.

Monday of the Sixth Week of Lent

24/1. ff. 183v–193v: Вѣ поіе. ѣ іе. потѣ. іуанна злѹстаго. посланнїе къ іетероу нгоуменоу. прошьша оу нїего правнѣ дхѡвнаго. поѹченнїе самомоу, и соущнмъ сѣ ннмъ. блвы ѿѹе.

Inc.: Поніеже пнсѣл мн іесн възлюбленнн братѣ да правнѣ тн прѣдамъ поіноіе. что тн пнсѣтн не вѣмъ. снѣльн же іе бѣ славы гѣ нашѣ іс хсѣ, быти тебѣ наставннкоу. аще всѣмъ срїѣемъ прннесешн се сѣ братнїю гоу боу твоіемоу. аще хо// щешн томоу дѣлоу. то ѿѹства. и нмѣннїе. и всего мнра стрѣторьпно сьвлѣцн се.

Des.: нѣ вѣры радн послѡшающнхъ. гѣ же славѣ оуѹен члвкѣ разѹмоу. тѣ да вы наставнтѣ въ свою волю. гѣ славѣ да оутврднтѣ срїца вашѣ, въ вѣрѣ своіен до конца. гѣ славы своіен, мнрѣ и свою любовь дароуи вамъ выноу. гѣ славѣ да сьхраннтѣ дше вашѣ. гѣ славѣ боудн с вамн цѣтвоуїен ѿ прѣвнхъ вѣкѣ. и ннѣнѣ и прїно и въ вѣкы вѣкѡмъ амннѣ.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *Epistula ad abbatem*. Inc.: Ἐπειδὴ ἔγραψάς μοι, ποθεινότητέ μου ἀδελφέ; CPG, N 4734; Granstrom et al. 1998: 105, N 304.

one can see that it is the same as the heading of the text in the manuscripts N 298 of the Romanian Academy, Bucharest, and N 490 of Mikhailovsky zlatoverhii monastery, Kiev: въ чѣ ·с̄ · нѣ · по възыскані прѣмъздности ѡ въпросені ст҃го василина и григориѧ · ѡ бл҃гѡви (from N 298 of the Romanian Academy, Bucharest)⁷⁶.

In the bottom margin of f. 204r is written: (сїе хѣла н ραβραϰеніе), in the left margin of f. 207v: (мльчн нѣ лажн ѡрѣтнѣ нѣ тѧко)⁷⁷.

Friday of the Sixth Week of Lent

29. ff. 207v–217r: Въ пѣ · э̄ · нѣ · пѡта · слово ѡца нашего василна, еп̄копа кесарне кападокинскыне · како іе̄ пѡбно быти ѡрѣнѣцемь · бл҃вн ѡ̄.

Inc.: Слышнмь бр̄ѧіе моѧ бл҃веннагѧ г҃а гл҃юща · нже вставнтѣ ѡца н мтерѣ · н братню н сестры · женюу н ѡеда · н гредѣть по мнѣ · // всако тѣ бл҃виенѣ іе̄ соугоубо · н мьзоѡ̄ прннметѣ нѣснѡюу · (Mt 19:29) н пагы · н жене вставнтѣ ѡца н мтер · братню н сестры · не възметѣ кр̄та своіего, н ндѣть по мнѣ · нѣ мн пѡбьнь · (Mt 10:37–38) н пагы ·

Des.: Елнко нхѣ достнже правна сего · да вьндѡуть н да боѡть прнємнцн, бл҃женаго г҃са млтнеаго гл҃ющаго · гредѣте бл҃виеннѣ ѡца моіего · прннмѣте оуготованноіе вамь цр̄твнѣ ѡ сложенна всего мнра · іе҃гоже да спѡбленн боудемь · ѡ х̄ѣ тсѣ гн̄ нашемь · н нна н пр̄но н въ вѣкы вѣкѡмь амньн ·

Basilius Caesariensis, *Sermo XV (De vita monastica)*, Inc.: Ἠκούσατε, ἀδελφοί μου ἠγαπήμενοι ὑπὸ κυρίου, τοῦ κυρίου λέγοντος· ὅστις ἀφῆκε πατέρα καὶ μητέρα, ἀδελφούς ἢ ἀδελφάς ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὗτος λήσεται εὐλογίαν ἑκατονταπλασίονα, καὶ ζωὴν αἰώνιον (Mt 19:29) κληρονομήσει. Καὶ πάλιν· ὅστις οὐκ ἀφῆκε πατέρα καὶ μητέρα, ἀδελφούς καὶ ἀδελφάς, καὶ μὴ ἐπάρας τὸν σταύρον καὶ ἀκολουθήσας μου, οὐκ ἐστὶ μοῦ ἄξιος. (Mt 10:37–38) Καὶ πάλιν...⁷⁸; CPG, N 2893.

Saturday of the Sixth Week of Lent (Lazarus Saturday)

30/1. ff. 217r–224r: Въ соѡтѡу, э̄ · ѡ ѡтѡродр̄нєвннємь лѧзарн, слово · тнмо · фєѧ прєзвнтєрѧ ієр̄лмьскаго · бл҃вн ѡ̄ѡе.

Откровение святым апостолам, [in:] *Материалы и Заметки по Старинной Славянской Литературе*. Выпуск первый, Москва 1888, pp. 58–72; М.Н. Сперанский, *Откровение святым апостолам, Древности*, “Труды Славянской Комиссии Московского Археологического Общества” 1907, Т. 4, pp. 259–269; А. Милтенова, *Едно непроучено съчинение за “Последните времена” в руската ръкописна традиция*, [in:] *Филология. История. Изкуствоведение. Сборник в чест на проф. дфн Стефан Смядовски*, съст. Е. Мирчева, София 2010, pp. 9–10 and others.

⁷⁶ According to: Й. Райнхарт, *Славянский перевод апокрифа...*, p. 142.

⁷⁷ See also: Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара...*, p. 153.

⁷⁸ According to: J. Gribomont, *Histoire du texte des Ascétiques de s. Basile*, Louvain 1953, p. 317.

Inc.: Вѣроу намъ многоцѣнною лазарь нѣна се днѣ прѣблагаетъ вѣроу· въ нѣнже вса днѣна н многоцѣвѣтоуша н свѣтла бѣжнѣ, въ нстннѣю любѣуѣстнѣ· н цѣркаго нѣктоорадо науѣанѣ нмоушн· вѣрн бо прнтѣа въдова· постелѣ же свѣтъ· жнѣвтъ же дѣяннѣ· ѿцѣ трапезоу творнтѣ· снѣ же вно лѣиѣтъ· н дхѣ проѣхаѣтъ прѣннѣ· (!)

Des.: всѣ же кроугъ земльннх нграѣтъ· н прѣстоль вблѣушнх свѣтант' се· велнокордѣннх лнкѣ аплѣскнх вбрѣтаѣт се· нбо прѣвѣзноснт' се ѿ ѿшѣшнмъ // с нѣго· н прѣвѣвающѣе на нѣмъ по разоумѣвающѣ снлоу нѣго· томоу слава въ вѣкы вѣкѣмъ, амннѣ.

Hesychius Hierosolymitanus, *Homilia I in resurrectionem Lazari*, Inc. Δείπνον ἡμῖν πολυτελὲς Λάζαρος αὐθις ἰδοῦ σήμερον παρατίθησιν, δείπνον ἐν ᾧ πάντα θαυμαστά, πολυανθὴ καὶ λαμπρά, θείας⁷⁹; CPG, N 6575; BHG, N 2214; ed.: Aubineau 1978: 402–426; Čertorickaja 1994: 239–240, N 10.6.08, attributed to Timothy of Antioch. In Hil. 390 the Homily is attributed to Timothy, a presbyter of Jerusalem.

31/2. ff. 224r–229v: Сѣго иванна зладѣстаго слово· ѿ иванна еѣланѣта· бѣ нѣкто боле лазарь ѿ внтаннѣ· ѿ всѣх марїннѣ н марїѣы сестры нѣго· бѣ же марнѣа помазавшнѣ гѣ мѣромъ· блвн ѿѣе.

Inc.: Мнози ѣлѣцн нѣга вндѣтъ нѣтера оугажающа бѣоу· стражающа же лютѣ· нлн въ нѣдоугѣ выпѣюща· нлн въ оубожѣство· нлн въ дроугѣе таково, съблагнѣют се· нѣ вѣдѣщѣ нѣко паѣе тако бѣоу годѣ нѣ снцѣро стѣланнѣ· понеже бо н лазарь дроугѣ хѣв болѣашѣ, того радн пославшѣ глѣахѣ· се нѣгоже любншн болнтѣ (Jn 11:3)· бѣ бо нѣдннѣ рѣ боле въ внѣанѣ·

Des.: Слышала бо бѣ нѣко азѣ нсѣмъ вѣскрѣшннѣ н жнѣвтъ (Jn 11:25)· н н тако нѣ рѣе вѣскрѣшнтѣ н· нѣ ѣто· вѣроуѣ гн нѣко ты нсн снѣ бѣжнн (Jn 11:27)· таже оубо хѣс· всакѣ вѣроуѣн въ мѣ, ащѣ н оумрѣтъ жнѣв боудѣтъ (Jn 11:25)· томоу // слава н дрѣжава съ ѿцѣмъ н съ сѣтымъ дхѣомъ· н нѣна н прно н въ вѣкы вѣкѣмъ'.

Iohannes Chrysostomus, *In Iohannem homilia 62 (In Lazarum)*, Inc.: Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ὅταν ἴδωσί τινος τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ πάσχοντάς τι δεινὸν; CPG, N 4425.62; Aldama, N 430; BHG, N 2222; ed. PG 59, col. 341–348; Čertorickaja 1994: 250, N 10.7.15.; Granstrom et al. 1998: 166, N 549. The Slavonic text in Hil. 390 is a partial translation of the Greek Homily⁸⁰.

79 According to: M. Aubineau, *Les homélies festales d'Hésychius de Jérusalem*. Vol. 1: *Les Homélies I–XV*, Bruxelles 1978, p. 402.

80 Ur to: ... Ακούσασα γάρ, ὅτι Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ, οὐδὲ οὕτως εἶπεν, Ἀνάστησον αὐτόν· ἀλλὰ τί; Πιστεύω ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτήν; Πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, κἀν ἀποθάνῃ, ζήσεται... (PG 59, col. 346).

32/3. ff. 229v–234r: Слово, трѣтнѣ (!) ѡ вѣскрѣшеннѣ лазаревѣ.

Inc.: Прѣте възлюбленнѣи пражнолюбци. пауе соуше рещи говѣннѣи хѣтолюбци. насладнѣте се днѣ неизрѣченнѣи радостнѣ. се бо вснѣа намѣ прѣсѣвѣлаа днѣннѣа. текоущнѣа прѣ праведннѣи слнцемѣ. н варяущнѣ вѣскрѣсеннѣи хѣво. насладжающнѣ вѣрнѣи срдѣ.

Des.: тѣмже брдѣ поревноуемѣ. тѣхѣ вѣразы на се възмше. да н мы боу дроузи створим се. добраа дѣла створше. съ млнцн вѣтвн възмше да срещемѣ н, славеде н выпнюше. блвевн гредын въ нме гнѣ бѣ гѣ явн се намѣ (Ps 117:26, 27; Mt 23:39; Jn 12:13). иеомуже слава съ шцемѣ н съ стымѣ. дѣхомѣ. н ннѣа н прѣно н в вѣкы вѣкѣмѣ.

Clement of Ohrid (possibly), *Encomium for the Resurrection of Lazarus (second)*; edited in: B. Angelov, K. Kuev, H. Kodov, K. Ivanova, *Kliment Ohridski. Sabrani sachinenija*. Vol. 2, Sofia 1977, pp. 837–843⁸¹; Čertorickaja 1994: 236, N 10.5.03, 10.5.06; 239; N 10.6.07.⁸²; Granstrem et al. 1998: 112, N 329. In Hil. 390 the Encomium is anonymous⁸³. The end of the Encomium in Hil. 390 is the same as the end of the work in the greater part of its manuscript tradition. However, the end of this Encomium in the edition of the text is different, since the publisher used a contaminated version of the work⁸⁴. The text in Hil. 390 is the closest to the one in N 298 of the Library of the Romanian Academy, Bucharest⁸⁵.

33/4. ff. 234r–237v: Похвала ѡ четврѣднѣвномѣ лазарѣ.

Inc.: Се прѣтеуеетѣ свѣтозарноѣ трѣжтво, хѣва вѣскрѣсеннѣа вѣразѣ повѣдаѣе. се свѣтозарнаа памѣт хѣва юудеса пронаурѣтающнѣ. четврѣднѣвноѣ вѣстаннѣ лазаревѣ. плоды носнтѣ трнѣднѣвнаго вѣстаннѣа хѣва. се вторы прѣта лазарѣ явн се.

Des.: дроузи нже ѡ дрѣвнѣа вѣтвнѣи ломещѣ съ млнцн выпнѣахоу. блвевн гредн въ нме гнѣ црѣ нсрдѣевѣ (Jn 12:13). мнрѣ на земан н слава въ вышннхѣ (Lk 2:14). блвевн прн//швдын вѣновннѣи ѡлѣва іѣства. н спѣтн погыбшаго. всанна въ вышннхѣ (Mt 21:9; Mc 11:10). славномому въ трѣхѣ съставѣхѣ коупно съ шцемѣ н съ стымѣ дѣхомѣ. н ннѣа н прѣно н в вѣкы вѣкѣмѣ амннѣ.

Clement of Ohrid, *Encomium for the Resurrection of Lazarus (first version)*; edited in: B. Angelov, K. Kuev, H. Kodov, *Kliment Ohridski. Sabrani sachinenija*.

81 It has been accepted and it is published as a possible work of Clement of Ohrid, see: Б. Ангелов, К. Куев, Х. Кодов, К. Иванова, *Климент Охридски. Събрани съчинения*. Т. 2, София 1977, pp. 815–819.

82 In Chertoriskaya this beginning (with certain variants) is given several times, also with another number (N 10.6.22.) (between the incipits), even though it is not included in the Catalogue.

83 Hil. 390 was not included in the archeographic overview of the Homily, see: Б. Ангелов, К. Куев, Х. Кодов, К. Иванова, *Климент Охридски...*, pp. 820–823.

84 Ibidem, p. 843; К. Иванова, *Риторичните творби на св. Климент Охридски и на книжовниците от неговата школа в южнославянските календарни сборници*, [in:] *Св. Климент Охридски в културата на Европа*, ред. С. Куюмджиева [et al.], София 2018, p. 78.

85 See: Б. Ангелов, К. Куев, Хр. Кодов, К. Иванова, *Климент Охридски...*, p. 843.

φημι τὸ ὑπὸ τῶν προφητῶν κηρυχθῆν⁸⁹; CPG, N 2236; ed. PG 26, 1309–1313; ed. Nordberg 1962: 42–45⁹⁰; Ćertorickaja 1994: 246–247, N 10.7.05. In South Slavonic Triodion Panegyrika this text is found in two translations, one of the old redaction, and the other of the new redaction⁹¹.

36/3. ff. 243v–247v: ВЪ ЦВѢТОНОСНОУЮ НѢЛЮ· СЛО· БЛВН ВЪРѢ.

Inc.: ДНЬ БРЛІЕ СЪЗНАІЕТЬ НАСЪ СВѢТОЗАРЬНЫН АПЛЬ НА РАДО ДХОВНОУЮ· ВЕЛЕГЛНО ВЪПНІЕ Н ГЛІЕ· РАУНТЕ СЕ В ГН ВСЕГДА· Н ПАКЫ РЕКОУ РАУНТЕ СЕ (Phil 4:4)· СМОТРЕННІЕ СЕ БЖНІЕ ВСѢМЪ УЛКММЪ РАЗОУМНО ДА ВОУДЕТЬ· ГЪ БАНЗЪ· НН В УСОМЖЕ ПЦѢТЕ СЕ·

Des.: ІЕДНОГЛНО ХВАЛОУ КЕМОУ ВЪЗСЛАЮЩЕ· БЛВЕНЬ ГРЕДЫН ВЪ НМЕ ГНІЕ· БЪ ГЪ Н НАВН СЕ НАМЪ (Ps 117:26, 27; Mt 23:39; Jn 12:13)· Н ПАКЫ ХОТЕ ПРННТН ВЪ СЛАВѢ БЖТВА СВОЕГО, СОУДНТН ЖНВЫМЪ Н МРЪТВЫМЪ· БЛВЕНЬ ГРЕДЫН ВЪ НМЕ ГНІЕ (Ps 117:26; Mt 21:9; Mt 23:39; Jn 12:13)· НЖЕ СЛАВНМЪ ПРНО СЪ ВЦЕМЪ Н СЪ СТЪМЪ ДХОМЪ· Н ННА Н ПРННО Н ВЪ ВЪКЫ ВЪКММЪ АМННЪ.

Clement of Ohrid, *Encomium for Palm Sunday*; edited in: B. Angelov, K. Kuev, H. Kodov, *Kliment Ohridski ...*, pp. 594–597⁹²; Ćertorickaja 1994, 10.7.01.; Granstrem et al. 1998: 50, N 115. The Homily in Hil. 390 is anonymous. The authorship of Clement of Ohrid is considered very possible⁹³. In old-redaction Triodion Panegyrika the Homily is present in at least two different versions⁹⁴. Based on our preliminary observations on the text of the Homily, it is difficult to say if the text in Hil. 390 corresponds to either of these two versions, or, similar to other old-redaction copies, presents a separate variant⁹⁵.

89 According to: H. Nordberg, *Athanasiana: Five homilies, Expositio fidei, Sermo maior*. Part 1: *The Texts*, Helsinki 1962, p. 42.

90 H. Nordberg, *Athanasiana...*, pp. 42–45.

91 К. Иванова, *За календарните триодни сборници...*, p. 18; К. Иванова, Е. Велковска, *Хиландарская рукопись N 404 (Предварительные заметки к истории новоизводных панигириков на Афоне)*, [in:] *Афон и славянский мир. Сб. 1: материалы междунар. науч. конф., посвященной 1000-летию присутствия русских на Святой Горе. Белград, 16–18 мая 2013 г.*, сост. и научный ред. Ж.Л. Левшина, Святая Гора Афон 2014, p. 251. For a third translation in the East-Slavonic tradition, see: В. Литвиненко, И.М. Грицевская, *Триодные гомилии Псевдо-Афанасия Александрийского в новоизводных болгарских Панигириках (гомилляриях)*, “Palaeobulgarica” 2020, Vol. 44, No. 2, pp. 82–83.

92 Hil. 390 was not included in the archeographic overview of the Homily, see: Б. Ангелов, К. Кув, Х. Кодов, *Климент Охридски...*, pp. 586–588.

93 Б. Ангелов, К. Кув, Х. Кодов, *Климент Охридски...*, p. 586.

94 К. Иванова, Ц. Данова, *Опит за систематизиране на...*, pp. 30–31.

95 *Ibidem* p. 30, note 21.

Holy Monday

37/1. ff. 248r–268v: ВЪ ПОИЕЛНИКЪ ВЕЛНИЕ НЕ· ПРИДЕНАГО ВЦА НАШЕГО ЕФРЕМА СЛОВО
 W ПРЪКРАСИТЪМЪ ИУСНФЪ· БЛВН ВЪУЕ.

Inc.: БѢ АВААМОВЪ· БѢ ИСААКОВЪ· БѢ НАКВЛЪ· БѢ БЛВЕНЬ ПРНО НЗБАВЛЕН СЪМЕ
 ПРАВЕДНОЕ СВОИХЪ СЛОУГЪ ВЪЗЛЮБЛШНХЪ ТѢ ДАРОУН ЖЕ ИАКО БЛГЪ· ДА ВЪСКНПЕТЪ
 ВЪ МНѢ ПОТОЦН ТВОИЕ БЛГТН СЪ МНОЖВОМЪ ШЕНЛНА· ДА ВНХЪ ВЪЗМОГЛЪ НАПИСАТН
 СВѢТЛОЕ Н ВЕЛНОЕ ПОЗОРИЩЕ W ПРЪКРАСИТЪМЪ ИУСНФЪ·

Des.: ИЕГАЖЕ ОУЗРЪ НАКВЪ ИУСНФА ГРЕДОУЩА· ПРѢТЕКЪ ПАДЕ НА НЪ СЪ ПЛАЧЕМЪ
 ГЛІЕ· ДА ОУМРОУ ОУЖЕ ИАКО ВНАДЪХЪ ЧЕДО МОІЕ· ЗА ВСЪХЪ ЖЕ СНХЪ ХА СЛАВОСЛОВИМЪ СЪ
 ВЦЕМЪ Н СЪ СТЪИМЪ ДЪХОМЪ· ИЕМОУЖЕ СЛАВА Н ДРЪЖАВА· ЧЪСТЬ Н ПОКЛАНІАНИЕ· Н ИНА
 Н ПРНО Н ВЪ ВЪКЫ ВЪКВМЪ, АМННЪ.

Ephraem Syrus, *Sermo in pulcherrimum Ioseph*. Inc.: Ὁ θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσαάκ, ὁ θεὸς τοῦ Ἰακώβ⁹⁶; CPG, N 3938; BHG, N 2200–2200e, BHGn, N 2200f-g; Ćertorickaja 1994: 262–263, N 11.1.26. Homily N 96 of the *Paraenesis*⁹⁷.

38/2. ff. 268v–274r: ВЪ ТЪЖЕ ПОИЕЛНИКЪ ВЕЛНИКЪ НЕЛІЕ· ИУАННА ЗЛАУСТАГО, СЛО
 W ИУСНФЪ· БЛВН ВЪ.

Inc.: ВЪЛАГАЮЩЕ СЕ КОРАБЛНИЦН ВЪ ПОУЧННОУ МОРЕСКОУЮ ВЕЛНОУЮ· НМЪЖЕ НЕ
 БОУДЕТЬ ЗЕМЛІЕ, НИ ГОРЫ· НИ ХЛЪМА ВНАДЪТН· НЪ ХОЛОУН· НИ ЗЕМЛІЕ НЪКОЕ ЗРЕЩЕ·
 ТЪЮНЮ ЗВѢЗЪ ГЛЕДАЮЩЕ· Н ПО ТЪХЪ КОРАБЛЪ ПРАВЕЩЕ СПСЕНН БЫВАЮТЬ· ЦРКОВНИ ЖЕ
 ОУЧЕННИЦН ВЪ ПОУЧННЪ ЖНА СЕГО СОУЩЕ· НЕ НА ЗВѢЗЪ НЪКЪНЕ ЗРЕЩЕ·

Des.: W АПЛЪХЪ СЕ РЕНО БЫ· ПОНІЕЖЕ ІУДА ВПАДЪ ОУДАВН СЕ· ВЪНТЕ ЛН КАКО
 ГОВѢННА РАДН ЦЪЛОМОУДРЪНАГО, ДО КОНУНЫ ЧУДЕТ СЕ ІЕМОУ· ГОВѢННАГО РАДН
 ЦЪЛОМОУРНА ВЪ НБСНЪМЪ ІЕ ЦРТВН· Сн же вамъ речена быше братніе· да н вы
 ПОВНТЕ СЕ ТОМОУЖЕ ЖНТНЮ· Н ТОУЖЕ СЛАВОУ ПРИЕЛН· ІЕМОУЖЕ ХВАЛА ІЕ Н ЧЪСТЬ ВЪ
 ВЪКЫ ВЪКВМЪ АМННЪ.

Ćertorickaja 1994: 256, N 11.1.04.; Granstrem et al. 1998: 156, N 489. The Homily is attributed to John Chrysostom. A corresponding Greek text has not been identified hitherto.

⁹⁶ According to: G. Bojkovsky, R. Aitzetmüller, *Paraenesis...* Vol. 4, Freiburg i. Br. 1988, p. 282.

⁹⁷ The Slavonic versions were published together with the Greek text: *ibidem...*, pp. 282–353. Compared to samples from this edition, the text in Hil. 390 in its greater part is similar to the Middle Bulgarian *Paraenesis* of Lesnovo (*Lesnovski parenesis*), while the end and certain parts of the Homily are closer to the Old Bulgarian translation, preserved in Russian copies. A complete analysis of this version will be the subject of another study. About the history of this homily in the Medieval Croatian literature, see: Й. Райнхарт, *История на старобългарския Паренесис при хърватите: Слово за прекрасния Йосиф*, “Преславска Книжовна Школа” 2008, No. 10, pp. 106–124.

Des.: το συζητησιν σε ὦ мене нмоуць крова· н тѣмь ме прнмешн бесхрамна
сѹща· н троие ти сего ради подамь· н прнхверѣтель възвращюу· н домь съхраню·
н вентѣль на нѣсехъ оукрашоу· да воздѣеть с нами съ ѡцѣмь н съ сѣтѣмь дѣхомь·
н нѣна н прѣно н въ вѣкы вѣкѡв.

(Pseudo-) Iohannes Chrysostomus, *In decem virgines*, Inc.: "Ὅταν τὸ
εὐδαπάνητον τῆς ζωῆς ἐννοήσω, καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν ἐπινεύοντα κύκλον,
καὶ τὴν πολύσκυλτον τῶν ἀνθρώπων διαγωγὴν; CPG, N 4580; Aldama, N 341;
ed. PG 59, 527–532; Ćertorickaja 1994: 272, N 11.2.22, another translation –
268, N 11.2.07; Granstrem et al. 1998: 161, N 519.

Holy Wednesday

41/1. ff. 289r–296r: Вь сѣѣ, велѣнїе нѣе· иванна зладѣстаго слово· ѡ любовѣнцн
н ѡ масти· блвн ѡ.

Inc.: В'сеѣа бѣ такоже ѡлѣколювьць, врѣме на покаѣннїе грѣшннкѡмь далѣ іе·
лѣностню же своєю дѣшоу гору//нѣтъ лѣннвы· любен соуіетнага земльнага, лншаїет
се нѣсныхъ н вѣчнѣ наслажденна блгѣ· н поставленнн цѣрь н гѣ всѣмь, твор'цѣмь
своимь· н бжнн ѡлѣкѣ рабѣ бѣ грѣхоу палтнхъ ради похотен·

Des.: р'цн н мнѣ такоже любовѣнцн, ѡпоуцают се тебѣ мнози грѣшн твои· ты
бо іесн тѣкмо іедннѣ безгрѣшнѣ, н блгѣ ѡлѣколювьць· н ѡпоуцаїе грѣхы· н тебѣ
пѣбаїеть всака слава съ ѡцѣмь н съ сѣтѣмь дѣхомь· нѣна н прѣно н въ вѣкы вѣкѡв.

Severianus Gabalensis. *In meretricem et pharisaeum*, Inc.: Πάντοτε μὲν
ὁ Θεός, ὡς φιλόανθρωπος, καιρὸν εἰς μετάνοιαν τοῖς ἀμαρτωλοῖς δέδωκε; CPG,
N 4199; Aldama, N 396; ed. PG 59, 531–536; Ćertorickaja 1994: 277–278,
N 11.3.06.; Granstrem et al. 1998: 157, N 492. In Hil. 390 the Homily is at-
tributed to John Chrysostom.

42/2. ff. 296r–307v: Вь тѣже дѣнь слово, сѣтго ефрема пѣннка· ѡ блѡуднцн·
н ѡ алавастрѣ мѣра· блвн ѡ.

Inc.: Мнѡзѣмь сѣтнмь соуцѣмь бжннмь, достоннѣ хвалецнмь всеѣа прѣчѣтааго
вѣкоу· спѣбнх' се н азѣ недѣднннн славословнтн· въ блгтн вѣры· не творнть бо
ннгдаже ѡврѣже на бытн блгтѣ, нн іеднннго же ѡ ѡлѣкѣ хотецнмь спѣстн се· іако
бо нстоуннкѣ тоуецнн непрѣстанно воды ынсты, н многа пнва·

Des.: снмь же вбразомь н азѣ снѡ прнїехъ· н простнх' же всѣхъ сѣблазнь іеи·
н до вѣка же не поменуѣт се іен· нѣ глѡт' се // въ родѣ н рѡдѣ· се бо створнхъ
въ памѣ' іеи, да всхвалнть ѡлѣколювца бѣ· тѣ бо самь рече· не хоцоу сѣмрѣтн
грѣшннкѡу· нѣ іеже вбратнтн се н жнвѣ бытн іемоу (Ez 33, 11)· томоу слава
н држава въ вѣкы вѣкѡмь амннѣ.

Ephraem Syrus, *Sermo in mulierem peccatricem, quae unguento dominum
unxit*. Inc.: Πολλῶν (τοίνυν) ὄντων ὀσίων καὶ ἀξίων τοῦ θεοῦ; CPG, N 3952;

the Homily is attributed to John Chrysostom. The Slavonic version differs from the Greek original but there is not enough evidence to decide if this is a free translation, or a translation from another Greek original.

49/4. ff. 349v–355r: Прѣобнаго ѡца нашего ефрема· слово ѡ ст҃р҃ти х҃вѣ въ ст҃ын петькь·

Inc.: Бою се гл҃ати н ѳзѳикомь косноути се· страшно бо ꙗко ѡ семь гл҃ати· Г҃ъ бо нашъ днѣ прѣданъ бѣ въ роуки грѣшникѡмь, н нечестивимь ѳлѡкѡмь· ꙗко радн оубо прѣданъ бѣ ст҃ын небсннмь влѣка· без грѣха сы ннѳесоже бо съгрѣшннвъ, прѣданъ бѣ днѣ· прѣте да оубѣмы поуто прѣданъ бѣ х҃съ сп҃съ нашъ·

Des.: н нзбавншн дш҃оу мою ѡ страшнаго ѡгна· н скръжета зѡубнаго· н тмы кромѣшнннє· н плача вѣчнааго· да гл҃ю бл҃гослове· слава нзвольшомоу сп҃стн грѣшннка, многымн щедрѡтамн н мл҃рдннн своєго· н ннѣа н пр҃но н въ вѣкы вѣкѡмь, амннъ·

Ephraem Syrus, *Sermo de passione Salvatoris*. Inc.: Φοβοῦμαι τὸ λαλῆσαι καὶ τῆ γλώσση ἄψασθαι εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην διήγησιν τοῦ σωτῆρος. Φόβος γὰρ ὄντως ἐστὶν περὶ ταύτης διηγήσασθαι¹⁰⁹; CPG, N 4025; BHGn, N 450k; Certorickaja 1994, 11.3.23. Homily N 47 from the *Paraenesis*¹¹⁰.

х҃съ з҃лло н коньца томоу слава въ вѣкы амннъ·

Colophon of the copyist Damian¹¹¹

Нзволнннємь бж҃ннємь· н помощню прѣу҃тѣнє влѣце наше б҃це· н застоуплнннємь ст҃ыхъ хтнторь нашнхъ прѣобнаго ѡца нашего смемна, н ст҃ла саваы· напнса се сна кннга гл҃емын злау҃сть· ст҃нє н велнкнє, м҃це· ѡ фарсеа· до соуботе велнє· прн нгоумѣнъ іеромонасѣ к҃р҃рь доротен· трѡудомь же н потыщанннємь многогрѣшнаго дамннана монѣ· н млнмь вы ѡ г҃н

f. 355v: ѡцн н в҃раіє· аще кога недостатьѡа ѡбрещете не кльннте, поннєже нзвѡдъ оуслано разрѣшнъ бѣ на многа мѣста· сннє напнсавше ꙗнко мощно, прѣложнсмо въ цр҃квн· н аще се нанде таково ѡ новѡга нзвѡда· а нн побѡліє коє сєго бытн въ цр҃квн· сннє выноу да ꙗко въ монастырн, на оутѣшнннє брѣгамь въ кнєлннхъ· кто лн хошетъ ѡ настоєщнхъ нгоумѣнъ· нлн кн лѡво дннаконнтѣ· кто наснѣствовующнхъ· своєю волею· нлн конмь оухнщрнннємь, ѡтргнѡути сннє ѡ монастыра· да ѡлоу҃нтъ ꙗко г҃ъ бѣ всєдрѣжнтель въ днѣ страшннн, въторааго

¹⁰⁹ According to: G. Bojkovsky, R. Aitzetmüller, *Paraenesis...* Vol. 2, Freiburg i. Br. 1986, p. 232.

¹¹⁰ The Slavonic versions were published together with the Greek text: *ibidem...*, pp. 232–249.

¹¹¹ The colophon has been published in: Л. Стојановић, *Стари српски записи...*, pp. 411–412 (N 4232), and in: Д. Богдановић, *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара...*, p. 153. It has been comprehensively analysed in: К. Иванова, *За календарните триодни сборници...*, p. 24.

ІЕГОВА ПРНШЬСТВНА Ѡ АНКА УРЪНЬУЪСКАДАГО· Н БОУДН УЕСТЬ ІЕГО СЪ ПРОПЪНЬШНМН ХА
 ∴ БОУДН ЖЕ ВСЪБЪМЪ УТОУЩНМЪ Ю· ВЪ СПСЕННІЕ ДШЕВНО· Н ВЪ ЗРЪВНІЕ ТЪБЛЕСНО· Н ВЪ
 ѠПРОУЩЕННІЕ ГРЪХОМЪ· ВЪ БЕСКОНЬУБІЕ ВЪБЫ, АМННЪ.

Content by the copyist Damian

f. 356r

ВЪ НѢЛЮ МЫТАРА Н ФАРНСЕТА· СЛО· А.
 ВЪ НѢЛЮ, Ѡ БЛОУНОМЪ СНОВ· СЛО, В· Н, Г· Н, Д.
 ВЪ СОВ· МЕСОПОВ· СЛОВО, Е· Н, З.
 ВЪ НѢ· МЕСОПОВ· СЛОВО, З· Н, Н· Н, Ф.
 ВЪ ПОНѢ· А· НѢ· ПОСТА· СЛОВО· І.
 ВЪ ВТРЬ· А· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, АІ.
 ВЪ СРЪ· А· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, ВІ.
 ВЪ ПѢ· А· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, ГІ.
 ВЪ НѢ· А· ПОСТА· СЛОВО, ДІ.
 ВЪ НѢ· В· ПОСТА· СЛОВО, ЕІ· Н, ЗІ.
 ВЪ НѢ· Г· ПОСТА· СЛОВО, ЗІ· Н, НІ.
 ВЪ УЕ· ПО СРЪ КРЪТЪИН· СЛОВО, ФІ.
 ВЪ НѢ· Д· ПОСТА· СЛОВО, К· Н, КД.
 ВЪ НѢ· Е· ПОСТА· СЛОВО, КВ· Н, КГ.
 ВЪ НѢ· З· ПОСТА· СЛОВО, КД· Н, КЕ¹¹².
 ВЪ ВТРЬ· З· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, КЗ.
 ВЪ СРЪ· З· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, КЗ.
 ВЪ УЕ· З· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, КН.
 ВЪ ПѢ· З· НѢ· ПОСТА· СЛОВО, КФ.
 ВЪ СОВ· З· НѢ· ПОСТА· СЛО· А· АА· АВ· АГ.
 ВЪ НѢ· ЦВЪ· СЛОВО, АД· АЕ· АЗ.
 ВЪ ПОНѢ· ВЕЛНКЪНѢ НѢ· СЛОВО, АЗ· АН.
 ВЪ ВТРЬ· ВѢКЪНѢ НѢ· СЛОВО, АФ· А.

f. 356v

В СРЪ· ВѢКЪНѢ НѢ· СЛОВО· МА.¹¹³
 ВЪ УЕ· ВѢКЪНѢ НѢ· СЛОВО· МГ· МД· МЕ.
 ВЪ ПѢ· ВѢКЪНѢ НѢ· СЛОВО· МЗ· МЗ· МН· МФ.

112 Here Sixth Sunday of Lent is a mistake, it should read Monday of the Sixth Week of Lent. However, the numbering of the Homilies corresponds to the correct number for Monday of the Sixth Week of Lent: N 24 and N 25.

113 Homily N 42 is missing (МЕ).

Conclusion

As it is apparent from the content of the Codex, Hil. 390 belongs to the Extended Lenten Panegyrika. It contains homilies for the days of the week for the First (without Thursday) and the Sixth Week of Lent, as well as for Meatfare Saturday, and Thursday of the Third Week. For every weekday there is one homily. The exceptions are the Meatfare Saturday and Monday of the Sixth Week, each of them having two homilies. For the Sundays of Lent, and for the first three days of the Holy Week there are also two homilies per day. Sunday of the Prodigal son, Meatfare Sunday, Palm Sunday, and Holy Thursday all have three homilies each, whereas Lazarus Saturday and Holy Friday have four homilies each. In terms of their genre most of the texts of Hil. 390 are defined as homilies, out of 49 works 34 were called *слово*. Two texts were defined as Admonition (*поучение*) (N 9 and N 27). There is also an Encomium (*похвала*) (N 33), a Sermon (*веседа*) (N 45), and an Epistle (*послание*) (N 24). The genre has not been defined for nine texts: N 2, 4, 7, 8, 16, 18, 19, 23, and 42. Codex Hil. 390 contains mostly translated works. The original Bulgarian works are three, all of them attributed, with a different degree of certainty, to Clement of Ohrid (N 32, 33, and 36). All three Homilies of Clement of Ohrid in Hil. 390 are anonymous. There are also several works of unidentified Greek sources. One of them is anonymous (N 27), the others are attributed to John Chrysostom (N 6, 22, 23, 38, and 47). About N 47, the second Homily for Good Friday, it is assumed that it might have appeared in a Slavonic milieu¹¹⁴. Out of 49 texts in total in Hil. 390, 30 are attributed to John Chrysostom. Among these there are works of Severian of Gabala (N 3, 41), John the Faster (N 10), Eusebius of Caesarea (N 26), and Basil of Seleucia (N 48). As the note for Cheese-fare Sunday indicates (*въ сню нѣлю сырѣну, не бы ннѣто зааѣстово. нь въ бѣгословѣ пишѣ*, f. 64v), for the compilation of the Codex the scribe Damian was especially looking for works of John Chrysostom. Whether his aim was to produce a collection consisting entirely of Homilies of John Chrysostom, or at least for the Sundays before Lent and the Lenten Weeks, it is not known. The content of the Codex shows that up to Tuesday of the Sixth Week of Lent the works in Hil. 390 are attributed only to John Chrysostom. The only exceptions are the Homily for Friday of the First Week of Lent, attributed to Apostle Paul, which is in fact a compilation of two Homilies of John Chrysostom (N 13), the Homily of Evagrius Ponticus for Thursday of the Third Week of Lent, attributed to Nilus of Ancyra (of Sinai) (N 19), and the second Homily for the Fourth Sunday of Lent by Eusebius of Alexandria (N 21). Further in the Codex, beside homilies attributed to John Chrysostom, texts by other authors or anonymous

114 Granstrem et al. 1998, p. 48.

works also appear. For Lazarus Saturday and Palm Sunday there are no Chrysostomian Homilies, with a single exception (N 31). For Holy Friday, on the other hand, out of four homilies only one is not attributed to John Chrysostom (N 49). In Hil. 390 there are works, which appear not only in Triodion Panegyrika but also in other miscellanies, for example the collections *Zlatostruy* and *Paraenesis*. In Hil. 390 only two works from the *Paraenesis* (N 37 and 49) but 16 homilies from the *Zlatostruy* are included¹¹⁵. The homilies from the *Zlatostruy* are intended for the Sundays of the weeks before Lent (Sunday of the Prodigal Son and Meatfare Sunday), for the weekdays of the First Week of Lent (for Monday, Tuesday, Wednesday, Friday), and for the Sundays of Lent (from the First to the Fourth Sunday).

Hil. 390 is a unique manuscript, which is of great importance to the specialists in the field not only because it is a complete collection, but also because it preserves rare and valuable works. This Codex has a special place in the history of old-redaction Triodion Panegyrika and its description is of great importance for the completion of the Catalogue Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica. A future study can answer the questions how and using what sources Damian compiled the Codex, and what is the place of Hil. 390 in the scribe's rich literary heritage. The comprehensive description of the manuscript given here, as well as bringing Hil. 390 to a wider scholarly attention will certainly provoke the study of individual texts, will clarify the history of every work, and will enrich our understanding of Medieval translated literature.

Translated by Lilly Stammler

Bibliography

- Aldama J.A. de, *Repertorium pseudochrysostomicum*, Paris 1965.
- Angelov B. [et al.], *Kliment Ohridski. Sabrani sachinenija*. Vol. 2, Sofia 1977.
- Angelov B., Kuev K., Kodov H., *Kliment Ohridski. Sabrani sachinenija*. Vol. 1, Sofia 1970.
- Aubineau M., *Les homélies festales d'Hésychius de Jérusalem*. Vol. 1: *Les Homélies I–XV*, Bruxelles 1978.
- Baldwin B., Kazhdan A., *Evagrius Ponticus*, [in:] *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Vol. 2, New York 1991, pp. 760–761.
- Birkfellner G., *Glagolitische und kyrillische handschriften in Österreich*, Wien 1975.
- Bogdanovič D., *Katalog čirilski rukopisa manastira Hilandara*. [Vol.] 1, Beograd 1978.
- Bojkovsky G., Aitzetmüller R., *Paraenesis: Die altbulgarische Übersetzung von Werken Ephraims*, Freiburg i. Br. 1984–1990.
- Bojkovsky G., Aitzetmüller R., *Paraenesis. Die altbulgarische Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers*. Vol. 2, Freiburg i. Br. 1986.

115 Я. Милтенов, *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод...*, pp. 170–171, note 11.

- Bojkovsky G., Aitzetmüller R., *Paraenesis. Die albulgarische Übersetzung von Werken Ephraims des Syrers*. Vol 4, Freiburg i. Br. 1988.
- Cernić L., *O atribuciji i srednjovekovnih srpskih ćirilskih rukopisa*, [in:] *Tekstologija srednjovekovnih južnoslovenskih literatura*, Beograd 1981, pp. 335–424.
- Čertorickaja T., *Vorläufiger Katalog Kirchenslavischer Homilien des beweglichen Jahreszyklus. Aus Handschriften des 11.–16. Jahrhunderts vorwiegend ostslavischer Provenienz*, comp. T.V. Čertorickaja, ed. H. Miklas, Opladen 1994.
- Danova C., *Slovoto za izsahnalata smokovnitsa i pritchata za lozeto ot Joan Damaskin v srednevekovnata slavjanska knizhnina (predvaritekni nabljudenija)*, “Poznańskie Studia Slawistyczne” 2018, Vol. 14, pp. 65–78.
- Dimitrova A., *Old Church Slavonic Translations of the Homily on Repentance, Continence, and Virginitiy (CPG 7555) and Their Greek Sources*, [in:] *Translations of Patristic Literature in South-Eastern Europe. Proceedings of the session held at the 12th International Congress of South-East European Studies (Bucharest, 2–6 September 2019)*, eds. L. Taseva, R. Marti, Brăila 2020, pp. 7–20.
- Dimitrova A., *Sbornikat “Zlatostruy” i Izbornikat ot 1076 g.: De precatioe oratio II ot Joan Zlatoust v dve starobalgarski versii*, “Slavia” 2013, Vol. 82, No. 4, pp. 408–422.
- Dobrev I., *Starobalgarskite homilii v Uspenskiya sbornik (Slovo na Joan Damaskin О НСЪХЪШНИ СМОКЪВЪНИЦИ. И О ПРНТЪУН ВНОГРЛАД)*, [in:] *Balgarski izsledvanija. Parvi balgaro-skandinavski simpozium, 24–30 IX 1979*, eds. P. Pashov, S. Brezinski, M. Tsaneva, Sofia 1981, pp. 45–53.
- Dostál A., *Clozianus Codex paleoslavenicus glagoliticus. Staroslověnský hlaholský sborník tridentský a innsbrucký*, Praha 1959.
- Dunaev A.G., Fokin A.P., *Evagrij Pontijskij*, [in:] *Pravoslavnaya entsiklopediya*. Vol. 16, Moskva 2007, pp. 557–581.
- Geerard M., *Clavis Patrum Graecorum*, Turnhout 1974–2003.
- Granstrem E.E., Tvorogov O.V., Valevičyus A., *Joann Zlatoust v drevnerusskoj i yuzhno-slavyanskoj pis'mennosti XI–XVI vekov: katalog gomilij*, Sankt-Peterburg 1998.
- Gribomont J., *Histoire du texte des Ascétiques de s. Basile*, Louvain 1953.
- Halkin F., *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, Bruxelles 1957.
- Halkin F., *Novum auctarium bibliothecae hagiographicae Graecae*, Bruxelles 1984.
- Ivanova K., *Materiali kam kataloghnoto opisane na rakopisi, ekscerptirani za Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica (BHomBS). I. Trioden panigirik ot Hilendarskija manastir N 190, “Palaeobulgarica” 2021, Vol. 45, No. 1, pp. 3–36.*
- Ivanova K., *Materiali kam kataloghnoto opisane na rakopisi, ekscerptirani za Bibliotheca Homiletica Balcano-Slavica (BHomBS). II. Utochnenija kam sastava na dva triodni panigirika (BAR152 u HEKM1049)*, 2023 (in print).
- Ivanova K., *Neizvestna redakcija na Zlatostruja v srabski izvod ot XIII vek*, [in:] *Zbornik istorije književnosti. Odeljenje jezika i književnosti. Stara srpska književnost*. Vol. 10, Beograd 1976, pp. 89–107.

- Ivanova K., *Ritorichnite tvorbi na sv. Kliment Ohridski i na knizhovnicite ot negovata shkola v juznoslavjanskite kalendarni sbornici*, [in:] *Sv. Kliment Ohridski v kulturata na Evropa*, eds. S. Kujumdzieva [et al.], Sofia 2018, pp. 68–94.
- Ivanova K., *Za kalendarnite triodni sbornici, pisani v Hilendarskija manastir*, “Palaeobulgarica” 2012, Vol. 36, No. 3, pp. 11–28.
- Ivanova K., Danova Ts., *Opit za sistematizirane na ritorichnata tradicija v juznoslavjanskite kalendarni sbornici (Spored sadarzhanieto na balkanskite triodni panigirici)*, “Palaeobulgarica” 2019, Vol. 43, No. 2, pp. 23–46.
- Ivanova K., Danova Ts., *Za srednobalgarskija Trioden panigirik ot sbirkata na P. N. Tihanov N 540*, [in:] *Šestnadcatye Zagrebinskie čteniya: sbornik statei po itogam međunarodnoj naučnoj konferencii (Sankt-Peterburg, 6–7 oktjabrja 2021 goda)*, comp. sost. Z.L. Levshina, Sankt-Peterburg 2022, pp. 204–242.
- Ivanova K., Velkovska E., *Hilendarskaya rukopis 'N 404 (Predvaritel'nye zametki k istorii novoizvodnyh panigirikov na Afone)*, [in:] *Afon i slavyanskiyi mir*. Vol. 1: *Materily međunar. nauč. konf., posveštenoj 1000-letiu prisustviya russkih na Svyatoj Gore. Belgrad, 16–18 maya 2013 g.*, comp. and ed. Ž. L. Levšina, Svyataya Gora Afon 2014, pp. 235–255.
- Kotter B., *Die schriften des Johannes von Damaskos. V. Opera homiletica et hagiographica*, Berlin–New York 1988.
- Kuev K., *Ivan-Aleksandrovijat sbornik ot 1348 g.*, Sofia 1981.
- Litvinenko V., Gricevskaya I.M., *Triodnye gomilii Psevdo-Afanasiya Aleksandrijskovo v novoizvodnyh bolgarskih Panigirikah (gomiliariyah)*, “Palaeobulgarica” 2020, Vol. 44, No. 2, pp. 80–100.
- Marx B., *Der homiletische Nachlass des Basileios von Seleukia*, “Orientalia Christiana Periodica” 1941, Vol. 7, pp. 174–184.
- Matejić P., *Watermarks of the Hilandar Slavic Codices. A Descriptive Catalog*, Sofia 1981.
- Matejić P., Thomas H., *Catalog. Manuscripts on Microform of the Hilandar Research Library (The Ohio State University)*. [Vol.] 1–2, Columbus, Ohio 1992.
- Migne J.-P., *Patrologiae cursus completus [...]. Series graeca [...]. 161 vols.* Paris 1857–1866.
- Miltenov Y., *Pazel s edinadeset elementa. Iztochnici, tekstologija i znachenie na starobalgarskata kompilacija Slovo o makach, pripisvana na Joan Zlatoust*, “Palaeoslavica” 2012, Vol. 20, No. 1, pp. 291–303.
- Miltenov Y., *Zlatostruy: starobalgarski homiletichen svod, sazdaden po iniciativa na balgarskija car Simeon. Tekstologichesko i izvorovedsko izsledvane*, Sofia 2013.
- Miltenova A., *Edno neproucheno sachinenie za 'Poslednite vremena' v ruskata rakesna tradicija*, [in:] *Filologija. Istorija. Izkustvoznanie. Sbornik v chest na prof. dfn Stefan Smyadovski*, comp. E. Mircheva, Sofia 2010, pp. 1–12.
- Nau F., *Une Didascalie de Notre-Seigneur Jésus-Christ (ou: Constitutions des saints apotres)*, “Revue de l'Orient Chrétien” 1907, Vol. 2, No. 12, pp. 226–254.

- Nordberg H., *Athanasiana: Five homilies, Expositio fidei, Sermo maior*. Part 1: *The Texts*, Helsinki 1962.
- Noret J., *Une homélie inédite sur les rameaux par Théognios, prêtre de Jérusalem (vers 460 ?)*, “*Analecta Bollandiana*” 1971, Vol. 89, pp. 113–142.
- Rajnhart J., *Istorija na starobalgarskija Parenesis pri harvatite: Slovo za prekrasnija Josif*, “*Preslavska Knizhovna Skola*” 2008, No. 10, pp. 106–124.
- Rajnhart J., *Slavyanskii perevod apokrifia Didascalii Domini / Otkrovenie svyatym apostolam (BHG 812a–e)*, “*Studia Ceranea*” 2014, Vol. 4, pp. 141–160.
- Santos Otero A. de, *Die Handschriftliche Überlieferung der altslavischen Apokryphen*. Vol. 2, Berlin–New York 1981.
- Sokolov M., *Otkrovenie svyatym apostolam*, [in:] *Materialy i zametki po starinnoj slavyanskoj literature*. Vypusk pervij, Moskva 1888, pp. 58–72.
- Speranskij M.N., *Otkrovenie svyatym apostolam*, “*Trudy Slavyanskoj Komisii Moskovskogo Arheologičeskogo Obščestvo*” 1907, Vol. 4, pp. 259–269.
- Stojanovič L., *Stari srpski zapisi i natpisi*, [Vol.] 2, Beograd 1903.
- Thomson F., *The Slavonic translation of Saint Theognius of Jerusalem’s Homilia in ramos palmarum*, “*Analecta Bollandiana*” 2008, Vol. 126, pp. 277–310.
- Turilov A.A., Moškova L.V., *Katalog slovenskih rukopisa svetogorskih manastira*, drugo, ispravljeno i dopunjeno izdanje, ed. A.-E. Tahiaos, Beograd 2016.
- Turilov A.A., Fomina M.S., *Slovo Ioanna Zlatoustago “O Svatoj Troici i o tvari, i o sude Bozh’em”*, “*Drevnyaya Rus’. Voprosy medievistiki*” 2000, No. 1–2, pp. 110–118.
- Zashev E., *Lavrentij’s Miscellany (Tsar Ivan Alexandrär’s Miscellany of 1348)*. Phototype edition, Sofia 2015, pp. 207–254.

